

**ACADEMIA DE ȘTIINȚE A MOLDOVEI
INSTITUTUL PATRIMONIULUI CULTURAL
CENTRUL DE ETNOLOGIE**

Cu titlu de manuscris
C.Z.U. 7.048 (043.3)

MOISEI LUDMILA

**ORNAMENTICA ȚESĂTURILOR
TRADIȚIONALE
DIN REPUBLICA MOLDOVA**

SPECIALITATEA 612.01: – ETNOLOGIE

Autoreferat al tezei de doctor în istorie

CHIȘINĂU, 2015

Teza a fost elaborată în cadrul Centrului de Etnologie
al Institutului Patrimoniului Cultural al AȘM

Conducător științific:

ȘOFRANSKY Zinovia, doctor habilitat în istorie, conferențiar cercetător

Referenți oficiali:

1. **CHIRTOAGĂ** Ion, doctor habilitat în istorie, conferențiar cercetător
2. **BUZILĂ** Varvara, doctor în filologie, conferențiar universitar

Componența Consiliului științific specializat:

1. **DERGACIOV** Valentin, dr. hab. în istorie, conf. cercetător – **președinte**
2. **NICOGLO** Diana, dr. în istorie, conf. cercetător – **secretar științific**
3. **CVILINCOVA** Elizaveta, dr. hab. în istorie, conferențiar cercetător
4. **STEPANOV** Veaceslav, dr. hab. în istorie, profesor cercetător
5. **BEJAN-VOLC** Iulia, dr. hab. în sociologie, conferențiar cercetător
6. **LUCHIANEȚ** Olga, dr. în istorie, conferențiar cercetător
7. **SIMAC** Ana, dr. în studiul artelor, conferențiar universitar

Susținerea va avea loc la 14.12.2015, în ședința Consiliului științific specializat D 22. 612.01 – 03 din cadrul Institutului Patrimoniului Cultural al Academiei de Științe a Moldovei, MD – 2001, mun. Chișinău, bd. Ștefan cel Mare și Sfânt, 1, Sala Mică, ora 14.00.

Teza de doctor și autoreferatul pot fi consultate la Biblioteca Națională a Republicii Moldova, Biblioteca Științifică Centrală „A. Lupan” a AȘM și pe pagina Web a CNAA (www.cnaa.md).

Autoreferatul a fost expediat la 13 noiembrie 2015

Secretar științific al Consiliului Științific Specializat:

NICOGLO Diana, dr. în istorie, conf. cerc. _____

Conducător științific:

ȘOFRANSKY Zinovia, dr. hab. în istorie, conf. cerc. _____

Autor:

MOISEI Ludmila _____

REPERELE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea și importanța problemei abordate

Ornamentica tradițională, constituie ansamblul elementelor, compozițiilor ornamentale și motivelor decorative, ce formează decorul unui obiect, al unui spațiu. Inserată în contextul etnopsihologic și etnocultural, prin diversitatea de motive decorative, ornamentica nu reprezintă doar decorul, dar exprimă viziunea colectivității umane asupra lumii, precum și un mod de comunicare ideatic. Constituie o multitudine de semnificații exprimate plastic prin semne, simboluri, metafore, alegorii și arhetipuri ancestrale care de-a lungul secolelor au ilustrat istoria existențială și spirituală a poporului nostru.

Cercetarea domeniului este actuală din mai multe puncte de vedere. Astăzi, când procesul globalizării se declanșează vertiginos peste toate domeniile vieții, punând într-un real pericol identitatea culturală, această problemă, ce abordează un alt mod al neamului nostru de a fi și de a dăinui peste spații și timpuri, este de o stringentă actualitate. Prin aceasta se explică faptul că în prezent, ornamentica, prin omniprezența sa, a devenit un domeniu de cercetare interdisciplinară la care participă specialiști din diferite domenii: etnografi, folcloriști, geografi, sociologi, istorici, arhiviști, muzeografi ș.a. Prin urmare, este necesară o cercetare științifică multiaspectuală a ornamenticii țesăturilor tradiționale, a locului acesteia în contextul etnocultural ca parte componentă a patrimoniului național al Republicii Moldova.

Ornamentica reflectă preocupările oamenilor legate de cunoașterea și folosirea bogățiilor pământului, de contemplarea și înțelegerea cerului, de pătrunderea în tainele vieții și ale morții. Încercările de a desluși și a rezolva aceste probleme universale și personale, au fost redată în decorul țesăturilor prin mijloace și forme specifice, oferindu-ne posibilitatea de a trăi împreună cu cei care au codificat sinteza gândirii. Astfel, pe lângă aspectul estetic motivele decorative, devin și un mod de comunicare simbolic.

În această ordine de idei, constatăm necesitatea unor noi cercetări cu privire la studierea țesăturilor ca parte componentă a identității culturale, dar și din perspectiva descifrării textelor de ornamente, prin raportarea motivelor decorative la imaginea lumii și la sistemul de reprezentări simbolice. Exigența studiilor la nivel teoretic, dar și necesitatea evaluării rolului ornamenticii țesăturilor în societatea contemporană devin premisele esențiale ale cercetării.

Alegerea temei de cercetare a fost motivată și de fenomenul schimbării viziunii societății (grupurilor sociale, actorilor sociali, informatorilor) asupra obiectului investigat. În prezent, când totul este invadat de kitch, când în vogă sunt valorile altor culturi, memoria colectivă, ne determină să acționăm în direcția promovării valorilor tradiționale, autentice, care se regăsesc în țesături originale (*scoarțe, lăicere, păretare, războaie, ștergare* ș.a.), în motivele decorative apotropaice și cu rang de arhetip, în semnificațiile decorului simbolic al țesăturilor.

Scopul tezei constă în studierea ornamenticii țesăturilor tradiționale ca sursă de identitate culturală și parte componentă a patrimoniului național din Republica Moldova. Pentru atingerea scopului cercetării au fost înaintate următoarele **obiective**:

- Cercetarea evoluției motivelor decorative în contextul artei ornamentale;
- Analiza lucrărilor științifice cu privire la gradul de investigare a temei;
- Evidențierea caracteristicilor tradiționale și inovative ale ornamenticii țesăturilor tradiționale din Republica Moldova;
- Determinarea impactului interferențelor culturale asupra evoluției motivelor decorative de pe țesăturile tradiționale.
- Analiza comparată a semnificațiilor simbolico-metaforice ale motivelor ornamentale;
- Elaborarea recomandărilor științifice cu referire la implementarea politicilor de perspectivă a patrimoniului național.

Descrierea situației în domeniul de cercetare și identificarea problemelor de cercetare.

În literatura de specialitate, ornamentica țesăturilor tradiționale a fost puțin studiată, în atenția cercetătorilor fiind mai mult aspectele legate de tehnici, utilitate, funcționalitate ș.a. Cercetarea temei a fost abordată tangențial de specialiști din diverse domenii (etnologi, istorici, esteticieni, sociologi, folcloriști) în dependență de propria perspectivă de cercetare. Primele cercetări inedite despre ornamentică în general, despre simbol și arhetip, le găsim la precursorii noștri L. Bлага, M. Eliade, N. Iorga. Secolul al XX-lea și începutul secolului al XXI-lea se remarcă printr-o explozie științifică de publicații cu privire la diferite aspecte ale ornamenticii. Menționăm lucrările cercetătorilor N. Dunăre, T. Bănățeanu, P. Petrescu, G. Stoica, H. Kuma ș.a. Ornamentul ca simbol se regăsește în lucrările specialiștilor A. Losev, R. Shepherd, C. Gibson, I. Evseev, E. Klav, S. Ensenstein dar, mai ales, în lucrarea cunoscuților cercetători ai simbolurilor J. Chevalier și A. Gheerbrandt.

Un suport istoriografic și științific pentru formarea opiniei cercetătorului, cu referire la ornamentica țesăturilor tradiționale îl constituie lucrările specialiștilor din Republica Moldova: D. Goberman, V. Zelenciuc, E. Postolache, Z. Șofransky, V. Buzilă, A. Simac, Gh. Mardare ș.a.

Prin urmare, abordările de perspectivă cu referire la caracterul simbolico-metaforic al grupelor de ornamente, la inovațiile progresive și regresive, la rolul ambivalent al interferențelor culturale, tratate adesea tangențial, în contextul artei populare au nevoie de noi strategii de cercetare. În acest context, studierea aspectelor enunțate, devin esențiale, atât pentru știința etnologică, cât și pentru estimarea aportului ornamenticii la formarea patrimoniului național.

Metodologia cercetării științifice. În realizarea obiectivelor propuse ne-am condus de concepțiile științifice privind legitățile dezvoltării societăților umane, în care cunoașterea trecutului prin prezent și a prezentului prin trecut este o condiție necesară în percepția perfectă a caracteristicii unei epoci.

Un rol important în elaborarea metodologică a abordării temei îl au teoriile științifice ale clasicilor: E. Durkheim, Cl. L. Strauss, Cl. Geertz, M. Mauss.

Realizarea obiectivelor științifice propuse în prezenta lucrare, este condiționată nu doar de analiza izvoarelor istorico-etnografice, ci și de modul de interpretare a lor. În acest fel, pentru a aborda tema propusă spre investigare am utilizat următoarele metode de cercetare: *observația participativă, înregistrarea interviului, metoda interpretativă, deductivă, calitativă, istorico-comparativă și structural-funcțională.*

Pentru generalizarea opiniilor expuse în lucrările teoretice, dar și pentru argumentarea concluziilor au fost aplicate: *analiza și sinteza, inducția și deducția* etc.

La elaborarea tezei autorul s-a condus și de unele principii teoretico-metodologice de bază: *principiul științific al obiectivității, evoluționismului social și cultural, umanismului, determinismului istoric, funcționalismului și structuralismului.*

Noutatea științifică este determinată de caracteristicile culturii populare privitor la universalitate și particularitate, de faptul că cercetarea este primul studiu de sinteză în istoriografia națională care abordează problema evoluției artei ornamentale pe țesături, definirea conceptului de ornamentică, analiza țesăturilor ca texte de ornamente, trasează caracteristici tradiționale și moderne ale țesăturilor, reieșind din rolul lor polifuncțional, dar mai ales, descifrează conținutul simbolico-metaforic al textelor ornamentale și a celor mai frecvente motive decorative ce reflectă mentalitatea tradițională a poporului nostru. În baza surselor istoriografice naționale și internaționale, lucrarea relevă impactul ambivalent al interferențelor culturale asupra evoluției motivelor decorative, evidențiind aspecte progresive și regresive ale inovației. În același timp, efectuăm un studiu comparativ în plan național și european cu referire la unul din cele mai semnificative motive naționale cu valoare universală – pomul vieții.

Prin analiza aspectelor inovative, s-a operat cu noțiunile artă generativă sau artă permutațională – termeni noi în circuitul științific din Republica Moldova, care prin esența lor valorifică vechile motive decorative și generează noi tipuri de ornamente.

Problema științifică importantă soluționată constă în determinarea particularităților ornamentale ale țesăturilor tradiționale, *fapt care a condus* la abordarea semantică a motivelor decorative, *în vederea estimării rolului* ornamenticii țesăturilor tradiționale ca sursă de identitate culturală și parte componentă a patrimoniului etnografic național.

Importanța teoretică a lucrării constă în: 1. Determinarea abordărilor teoretice și metodologice principale cu privire la aria de cercetare a temei sub diverse aspecte. 2. Elaborarea modelului teoretico-explicativ cu privire la evoluția motivelor decorative în contextul artei ornamentale. 3. Aspectele abordate contribuie la îmbogățirea și diversificarea cunoștințelor în domeniul ornamental, care ulterior, vor permite valorificarea unor aspecte teoretice, cum ar fi dezvoltarea conceptului de artă generativă în condițiile de promovare ale ornamenticii și al fenomenului aculturației în contextul globalizării. 4. Teza poate constitui un punct de reper pentru investigațiile științifice ulterioare în domeniul artei ornamentale și în alte ramuri adiacente.

Valoarea aplicativă a lucrării. Materialele expuse în lucrare pot fi folosite în emisiuni televizate și radiofonice, în cursurile universitare și în programele școlare, la elaborarea unor serii de prelegeri și cursuri speciale de etnologie și antropologie culturală, semiotică, organizarea orelor de educație tehnologică, a sărbătorilor tradiționale, a valorificării potențialului artistic al tinerilor în scopul perpetuării artei populare în spiritul valorilor tradiționale. Fundamentarea teoretico-explicativă a proceselor de evoluție și analiză a ornamenticii țesăturilor tradiționale va contribui la completarea aspectelor investigate anterior în diverse domenii științifice și constituie un nou aspect conceptual în știința etnologică.

Aprobarea rezultatelor științifice. Rezultatele cercetării au fost prezentate și discutate în cadrul a 12 conferințe științifice naționale și internaționale: Conferința științifică cu participare internațională dedicată „Zilei Universale a Iei”. Muzeul Național de Istorie și Etnografie. Chișinău, 24 iunie 2013; Conferința științifică cu participare internațională „Probleme actuale ale arheologiei, etnologiei și studiul artelor” (edițiile V-VIII), anii 2009-2014, Institutul Patrimoniului Cultural al AȘM; Conferința științifică cu participare internațională „Noi tendințe în protecția și promovarea patrimoniului cultural, național și european”, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, 27 septembrie 2013; Conferința Internațională „Colocviile Brăiloiu” (ediția a VIII-a). Institutul de Etnografie și Folclor. București, 24-26 octombrie 2013; Conferința științifică națională „Artur Gorovei – 150 ani de naștere”, IPC al AȘM, Centrul de Etnologie, 10 aprilie 2014. Conferința internațională „Muzeologia/muzeografia: tradiție, modernitate, dezvoltare științifică. Muzeul Național de Istorie Naturală – 125 ani de activitate”. Chișinău, 23 octombrie 2014; Conferința științifică „Patrimoniul cultural, național și universal: dialog istoric”. Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, 13-14 noiembrie 2014. Conferința științifică internațională „Folclor și postfolclor în contemporaneitate”. Academia de Muzică, Teatru și Arte plastice, Chișinău, 11-12 decembrie 2014.

Implementarea rezultatelor științifice. Rezultatele cercetării au fost prezentate în cadrul a 23 articole științifice și de popularizare a științei publicate în diverse reviste de specialitate din Republica Moldova și România.

Rezultate științifice principale înaintate spre susținere. Au fost identificate și analizate principalele particularități valorice ale ornamenticii ce caracterizează țesăturile tradiționale, au fost analizate și descifrate semnificațiile simbolice ale motivele decorative mai frecvent utilizate, evidențiate anumite asemănări ale ornamentelor de pe țesăturile din Republica Moldova cu cele din alte țări.

Volumul și structura tezei. Teza include: introducere, trei capitole, adnotări în trei limbi, concluzii și recomandări, bibliografie din 190 de titluri, 12 anexe, 42 figuri, 8 tabele, 2 scheme, 149 pagini text de bază, declarația privind asumarea răspunderii și CV-ul autorului.

Cuvinte-cheie: ornamentică, cromatică, țesături tradiționale, geometrism, ornamente fitomorfe, ornamente zoomorfe, ornamente antropomorfe, ornamente simbolice, simbol, arhetip, păretar, lăicer, scoarță, covor, față de masă, ștergar, aculturație, interferențe culturale.

CONȚINUTUL LUCRĂRII

În *Introducere* se argumentează actualitatea temei și importanța problemei abordate, se identifică problemele de cercetare, se prezintă scopul și obiectivele cercetării, noutatea științifică și tezele înaintate spre susținere. Este consemnat suportul metodologic al tezei, menționându-se importanța teoretică și valoarea aplicativă a lucrării, problema științifică soluționată. Concomitent, se înscriu datele privind aprobarea și implementarea rezultatelor cercetării și sumarul compartimentelor tezei.

Capitolul 1. **Ornamentica țesăturilor tradiționale – abordări teoretico-metodologice** reflectă considerațiile teoretico-conceptuale ale cercetării. Este supus analizei un spectru larg de lucrări tematice, începând cu cele de pionierat până la cele mai recente elaborări teoretico-metodologice care au servit în calitate de suport în valorificarea obiectivelor de cercetare. Tot în acest capitol am urmărit evoluția artei ornamentale și a principalelor motive decorative ca elemente de continuitate în arta tradițională din Republica Moldova.

În paragraful 1.1. **Conceptualizarea evolutivă a ornamenticii tradiționale** au fost examinate mai multe aspecte: definirea conceptului de ornamentică și altor termeni adiacenți (*ornament, artă ornamentală, țesături tradiționale, semn, simbol, interferențe culturale, artă generativă*), identificarea tipurilor de ornamente și particularitățile acestora, analiza principalelor teorii care stau la baza originii semnelor decorative. Așadar, din punct de vedere etimologic, cuvântul *ornamentica* provine din latinescul *ornamentum*, cu semnificație de înfrumusețare, ornare, decor, împodobire [20]. În general, se întâlnește alături de celelalte derivate – *ornamenta, ornamental, ornamentare, ornamentație*. În definirea conceptului de ornamentică și a termenilor adiacenți autorul are ca suport metodologic lucrările unor cercetători de prestigiu precum T. Bănățeanu, P. Petrescu, G. Stoica, M. Popescu, L. Blaga. Din lucrările lor distingem că ornamentica reprezintă un mijloc de comunicare, asemănător cu un cod, în care semnele grafice, devenite ornamente sunt expresia relației în care o comunitate se regăsește față de lume. Filosoful culturii L. Blaga, în *Trilogia culturii* afirmă că „ornamentica artei populare românești alcătuită din semne, din linii îndrăznețe, din linii curbate, din motive geometrice, poate fi considerată ca o mărturisire a duhului unei generații către cealaltă” [4, p. 378].

Reieșind din cele spuse, constatăm că ornamentica exprimă viziunea colectivității umane asupra lumii, precum și un mod de comunicare codificat între creatorii care codifică și purtătorii care înțeleg să decodifice mesajul recepționat.

Un alt concept de bază al lucrării sunt *țesăturile* – piese lucrate din fibre textile, cu rol important în definirea stilului decorativ din interiorul locuinței [30]. Autorul își axează cercetarea asupra ornamenticii țesăturilor de interior: *scoarțe, păretare, lăicere, ștergare, fețe de masă, fețe de pernă*. Predilecția pentru ele se explică prin valoarea ornamentală ce o dețin, prin faptul că reflectă simbolurile culturale, credințele și obiceiurile ancestrale, fiind ca o carte de vizită a poporului nostru.

Concomitent cu analiza conceptului de ornamentică, lucrarea își propune să stabilească evoluția în plan istoric a ideilor și conceptelor cu privire la arta ornamentală înțelegerea căreia este de neconceput fără noțiunile de *formă, semn, simbol, arhetip, aculturație, inovație, artă generativă, estetic țărănesc*, noțiuni explicate conceptual în acest paragraf.

După explicarea termenilor-cheie ce stau la baza lucrării, aducem în lumina cercetărilor date despre evoluția ornamenticii. În literatura de specialitate există mai multe teorii (Gh. Aldea, V. Vasilescu, I. Ghinoiu J. Chevalier și A. Gheerbrant). După studierea diverselor concepții, autorul devine adeptul teoriei renumiților cercetători J. Chevalier și A. Gheerbrant, conform cărora alfabetul artei ornamentale universale conține patru simboluri fundamentale: *centrul/punctul, cercul, crucea și pătratul* [8]. În ierarhia conceptelor ornamentale, se află punctul – element primordial și idee fixă, ce stă la baza formării tuturor celorlalte categorii de ornamente (geometrice, concrete și simbolice), tipologizarea cărora, deasemenea este controversată. Cea mai complexă tipologie a ornamentelor o atestăm la Nicolae Dunăre [12], care menționează cinci criterii de clasificare. Din anumite considerente ne-am direcționat demersul științific spre clasificarea semantică. Prima clasificare din perspectivă semantică aparține marelui filozof L. Blaga, urmat de alți cercetători precum: Ch. S. Peirce, E. Florescu, E. Postolachi, T. Bănățeanu G. Stoica, N. Dunăre ș.a. În baza clasificărilor existente, am elaborat propria clasificare semantică. Încercarea autorului de a atribui celor trei mari grupe (abstracte/geometrice, realiste/figurative și simbolice) celelalte subgrupe a fost o sarcină dificilă, deoarece anumite motive ornamentale au semnificații complexe. Vom exemplifica în baza motivelor simbolice, care, cu toate că formează o categorie aparte, nu considerăm că este cea mai concludentă denumire. Ornamente simbolice sunt și cele geometrice, dar și cele concrete, deoarece fiecare semn, odată ce a fost reprezentat, transmite un mesaj simbolic și poate fi sau poate avea valențe heraldice, folclorice, mitologie, emblematică, religioase [23]. De exemplu, motivele fitomorfe (*trandafirul, busuiocul, lăcrimioara, liliacul, floarea de măr* etc.), motivele zoomorfe (*calul, cocoșul*), se regăsesc atât în grupa ornamentelor concrete, cât și a ornamentelor simbolice, fiind invocate în diverse tradiții folclorice. Din aceste considerente ne-am axat cercetarea asupra analizei ornamentelor geometrice și concrete, cele simbolice, fiind o perspectivă de viitor, a conexiunii ornamenticii cu heraldica, folclorul, religia, mitologia etc.

În paragraful 1.2. **Gradul de investigare a problemei. Teorii și interpretări**, am supus analizei gradul de investigare a temei - un spectru larg al lucrărilor tematice (din țară și de peste hotare), începând cu cele de pionierat până la cele mai recente elaborări teoretico-metodologice care au servit în calitate de suport în valorificarea obiectivelor de cercetare. Am prezentat cele mai relevante lucrări în funcție de timpul apariției. Respectiv, acestea aparțin perioadei antebelice, interbelice, perioadei postbelice și perioadei de după 1991.

De o valoare incontestabilă pentru elucidarea evoluției ornamenticii țesăturilor tradiționale sunt izvoarele istorice: scrise și nescrise. Mărturiile arheologice, prin va-

sele de cult, figurinele neolitice, dar și fusaiiolele de lut, aduc dovada producerii unor mari cantități de fire și, implicit, a multor materiale textile, care, pe lângă simboluri magice, redau detalii ornamentale, în special, străvechi motive plastice, cum ar fi: *rombul, triunghiul, zigzagul, cercul*.

Izvoarele nescrise au fost completate ulterior de documente istorice și inscripții, consemnări ale scriitorilor și călătorilor străini, opere ale cronicarilor. Interes documentar prezintă relatările călătorilor străini care au vizitat Moldova: M. Bandini, P. de Allep, Del Chiaro, J. A. Vaillant, M. Carra, I. Axacov ș.a.

Primele lucrări de specialitate care cercetează ornamentica țesăturilor tradiționale, aparțin perioadei antebelice [34]. După Primul Război Mondial, contribuții deosebite aduce G. Oprescu și G. Vâslan. Un punct de cotitură în studierea faptelor de cultură îl reprezintă monografiile sociologice. În acest sens, prima lucrare despre arta populară, în general, și cea ornamentală, în special, aparține cercetătorului Al. Dima [11] în care autorul tratează arta populară din punct de vedere fenomenologic, psihologic și sociologic, ca expresie a circulației ei sociale.

După cel de-al Doilea Război Mondial, apar lucrări de sinteză privind arta ornamentală ce aparțin autorilor: T. Bănățeanu [2], M. Focșa, A. Losev [38], O. Bușneag, V. Butură, G. Stoica ș.a. De o relevanță deosebită este lucrarea Motive decorative celebre [24], unde sunt caracterizate motive universale precum *soarele, pomul vieții, omul, calul și călărețul*.

Perioada postbelică se caracterizează printr-o explozie cantitativă de studii care a făcut necesară o gândire estetică asupra artei populare, demers care să impună criterii și judecăți de valoare în sistemul de receptare a creației țărănești. Fundamentală în acest sens este *Trilogia culturii* [4]. Lucrări esențiale prin tematică și conținut, aparțin cercetătorilor N. Dunăre [12], Gr. Zmeu [37], Fl. Șerb, D. Grigorescu, G. Stoica, I. H. și S. Ciubotaru [9], S. Eisenstein [41], D. Goberman [38], Al. Tzigara Samurcaș [34], R. Vulcănescu [35].

După 1991, literatura de specialitate este completată cu studii de sinteză, dicționare, monografii tematice sau zonale, după modelul celor apărute anterior. Printre acestea menționăm lucrările autorilor C. Prut [26], G. Stoica, P. Petrescu [30], I. Evseev [14], E. Klaiv [39] ș.a.

Un aport metodologico-științific important l-a adus lucrările etnografilor din Republica Moldova: V. Zelenciuc [36], E. Postolachi [25, 39], Gh. Mardare [21], Z. Șofransky [32, 33], V. Buzilă [5,6,7], A. Simac [29].

Contribuții esențiale la cunoașterea ornamenticii țesăturilor sunt lucrările și studiile etnologului Z. Șofransky [32,33] despre ștergarul tradițional moldovenesc, despre semnele ancestrale de pe țesături revalorificate în cultul ortodox, despre cultul calului și călărețului în arta decorativă, dar și despre cromatică tradițională a țesăturilor. Menționăm lucrarea cercetătoarei I. Bejan-Volc în care autoarea remarcă orientările valorice ale sătenței, exprimate prin obiectele ce se regăsesc în cadrul interiorului țărănesc [3].

Importante prin valoare științifică și mod inedit de abordare sunt numeroasele studii ale cercetătoarei V. Buzilă [5, 6, 7]. Relevantă este lucrarea *Covoare basarabene* în care autoarea prezintă într-un mod original rolul și locul țesăturilor în decorul interiorului din perspectiva mentalității tradiționale.

Remarcăm lucrările savanților recunoscuți pe întregul mapamond care au cercetat aspecte ale simbolisticii ornamentale: J. Chevalier și A. Gheerbrant [8], M. Eliade [14], R. Arnheim [1], U. Eco [13], I. Losev [40], R. Shepherd [28], C. Gibson [17], C. J. Jung [18]. Cl. Geertz [16] ș.a.

De un interes aparte în vederea identificării similitudinilor ornamenticii țesăturilor din Republica Moldova și a celor din alte arii culturale, sunt lucrările etnografilor de peste hotare. E. Veveris și M. Kuplais, H. Kuma, R. Peesch, A. Abrial, E. Klaiv ș.a.

În paragraful 1.3. **Metodologia cercetării ornamenticii țesăturilor tradiționale** am prezentat utilitatea principalelor metode care au stat la baza demersului științific.

Un rol important în elaborarea metodologică a abordării temei îl au teoriile științifice ale clasicilor, E. Durkheim cu *teoria sociologică a simbolizării*, Cl. L. Strauss cu *teoria simbolică a societății*, Cl. Geertz cu *metoda interpretativă*, T. Parsons, M. Weber, M. Mauss.

Metodele de cercetare ne-au permis abordarea interdisciplinară a cercetării din punct de vedere istoric, etnografic, estetic, imagologic.

Prin metoda *istorică* am trasat evoluția ornamentelor, evidențiind primele semne cu valoare de simbol, de la care au derivat toate grupele de ornamente.

Prin metoda *comparativă*, am evidențiat caracteristicile tradiționale și moderne ale țesăturilor autohtone, am reliefat inovațiile progresive și regresive în ornamentica tradițională. În baza motivului universal *pomul vieții* am relevat anumite paralele interculturale, reieșind din multiplele funcții etnoculturale ale acestui ornament.

Prin metoda *structural-funcțională* am efectuat analiza și clasificarea ornamentelor geometrice, fiziomorfe și simbolice, precum și frecvența utilizării anumitor motive decorative în câmpul diferitor țesături.

Prin metoda *calitativă* am interpretat informații de pe teren ce furnizează date referitoare la arta țesutului, la rolul țesăturilor în cadrul ceremoniilor familiale și manifestărilor social – culturale.

Prin metoda *deductivă și interpretativă* am abordat ornamentica țesăturilor din punct de vedere semantic. Am explicat sensurile celor mai frecvente motive decorative, în mod deosebit insistând asupra ornamentelor cu rang de arhetip.

Prin intermediul *observației directe și participative* întreprinse în localitățile Republicii Moldova, în muzeele din sate și din centrele raionale am studiat materiale de teren (țesături), cu ajutorul cărora am remarcat trăsături estetice și morfologice ale ornamenticii țesăturilor. Prin cercetarea de teren am cunoscut nume ale meșterilor populari, am identificat sate unde se mai păstrează obiceiul țesutului artistic colectiv și casnic particular.

Ancheta prin tehnica interviului de opinie ne-a furnizat date referitoare la atitudinea membrilor comunităților rurale față țesăturile tradiționale, ne-a permis să stabi-

lim gradul de cunoaștere a semnificației motivelor decorative, să explicăm preferința pentru anumite decoruri.

Vom sublinia faptul că la fundamentarea principiilor metodologice ale cercetării se află instrumentul de cercetare – ochiul și metoda de cercetare – văzul. Astfel, argumentăm multidimensional un subiect antropologic și etnologic cu derivate din arta vizuală și etnolingvistică. Acest principiu a stat la baza cercetărilor etnografice din diferite raioane ale Republicii Moldova. Metodele alese pentru realizarea scopului și obiectivelor propuse ne-au permis să elucidăm evoluția artei ornamentale, semnificația ornamentelor, specificul tradițional în comparație cu cel modern, apropiind cercetarea subiectului de fenomenul aculturației. Prin metodele utilizate am raportat lucrarea la conștientul rural – o cerință a etnologiei actuale și o paradigmă coerentă a gândirii umaniste.

Problema științifică importantă soluționată constă în determinarea particularităților ornamentale ale țesăturilor tradiționale, fapt care a condus la abordarea semantică a motivelor decorative, în vederea estimării rolului ornamenticii țesăturilor tradiționale ca sursă de identitate culturală și parte componentă a patrimoniului etnografic național.

1.4. Concluzii la capitolul 1.

Ca urmare a conceptualizării evolutive a ornamenticii tradiționale, analizei literaturii de specialitate și principiilor științific-metodologice am concluzionat:

1. Analiza conceptului de ornamentică și sistematizarea informațiilor din literatura de specialitate ne indică asupra faptului că, până în prezent, nu există o definiție unică a ornamenticii, fundamentată științific.

2. Analizând sursele istoriografice cu referire la ornamentica țesăturilor tradiționale, am conchis că studii remarcabile au fost editate în diferite perioade istorice, începând cu cea antebelică. Literatura de specialitate își lărgeste spectrul problemelor abordate după cel de-al Doilea Război Mondial, prin lucrările din acea perioadă, încercându-se o raportare a omului la relația sa cu cerul și semenii. După 1991, are loc o explozie a literaturii științifice completată cu studii de sinteză, dicționare, monografii tematice, accent punându-se pe interdisciplinaritatea studiilor.

3. Ca urmare a cercetării evoluției artei ornamentale autorul devine adeptul teoriei distinșilor cercetători J. Chevalier și A. Gheerbrant conform cărora semnele fundamentale care au stat la baza motivelor ornamentale sunt *punctul*, *cercul*, *crucea* și *pătratul*.

În capitolul 2, **Ornamentica țesăturilor tradiționale – parte componentă a patrimoniului național** am descris particularitățile ornamentale ale principalelor țesături de interior. De asemenea, am analizat caracterul inovativ și tradițional al țesăturilor, reieșind din impactul fenomenului aculturației asupra valorilor tradiționale. Caracterul inovativ este explicat prin prisma calităților estetice și morfologice ale țesăturilor. Este evidențiat rolul tapiseriilor – ca o simbioză a tradiționalului cu modernul. În acest sens, un rol aparte se acordă artei generative și modului de promovare prin această tehnică computerizată a motivelor decorative tradiționale.

În paragraful 2.1. **Ornamentica țesăturilor între tradiție și inovație**, am analizat imaginea motivelor tradiționale autentice în raport cu inovațiile progresive și regresive, am identificat caracteristici morfologice și estetice ale țesăturilor ornamentate. Abordarea demersului științific din această perspectivă, este destul de actuală, dacă conștientizăm că în prezent, apar tot mai multe inovații care de cele mai multe ori denaturează imaginea ornamentelor autentice. Acestea pot fi recunoscute după particularitățile morfologice și estetice care se regăsesc în ornament, cromatică și chiar funcționalitate. Prin urmare, am constatat, că valorile estetice decorative geometrizate fragmentare (*învărgarea*) și unitare (*în zimți, în table, în costisât, în roate și în nouri, în luceferi*) au cedat în fața celor naturaliste, detașate de la mesajul simbolic. Ele reprezintă, de fapt, inovații regresive, nerecunoscute de comunitatea științifică. De asemenea, am sesizat că de la culorile pastelate, care se combinau armonios cu decorul țesut, ales și cusut, s-a ajuns la culori stridente, obținute prin coloranți chimici. Acest proces a fost cauzat de răspândirea pe cale comercială a coloranților de anilină și a modelelor de covoare cu decor naturalist tipărite pe ambalajul vopselelor, care ajungeau în mai multe țări din Europa. Toate acestea, au favorizat decadența covoristicii moldovenești, începând cu a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

Din punct de vedere al utilității, am observat că multe țesături, fie au devenit inutile, fie și-au schimbat funcțiile: covoarele se aștern pe jos, ștergarele de perete nu se mai pun la icoane, sau pe perete în formă de fluturi. Aceste tendințe tradiționale se mai fac observate numai în casele bătrânilor, ori în cadrul decorațiilor în stil rustic din restaurante, crame, ale căror proprietari doresc să confere interiorului un gust paleo-modern.

În această ordine de idei, remarcăm importanța tapiseriilor, ce încorporează esențele tradiționale cu viziunile estetice moderne. După cercetătorul A. Simac, cu toate că sunt țesături moderne, cu alte caracteristici decât cele tradiționale, tapiseriile valorifică elemente simbolice din folclor, precum și motive vegetale și zoomorfe organizate în variate structuri compoziționale [29]. Spre deosebire de covoare însă, care, ca structură, se bazează pe un sistem decorativ de ornamentație, alcătuit din codificări simbolice, tapiseriile au funcție pur estetică.

O altă inovație în sens progresiv este arta generativă, algoritmică [1] prin care reactualizăm ideea că domeniul ornamental este nu doar unul artistic, dar și matematic, și informatic. În acest tip de abordare, am remarcat ipostaza de *homo ludens* în devaluarea celei de *homo symbolicus*, apreciind în același timp modalitatea inovatoare de valorificare a motivelor decorative, calitatea de a genera noi tipuri de ornamente, în baza celor mai arhaice arhetipuri.

În paragraful 2.2. **Diversitatea ca valoare în ornamentica țesăturilor de interior** am reliefat aspecte ale ornamenticii țesăturilor tradiționale de interior, în special a celor cu valoare de emblemă națională (scoarțele, lăicerele, păretele, ștergarele).

Prin urmare, am concluzionat, că diversitatea și originalitatea motivelor decorative ce împodobesc aceste piese se datorează tehnicii alesului cu fire colorate, nevederii, proces tehnologic specific poporului nostru. Atât pe țesăturile tradiționale din

lână, cât și pe cele din fibre textile vegetale (*ștergarul, fața de masă, fața de pernă*) se întâlnesc toate grupele de ornamente: *geometrice, fitomorfe, zoomorfe, antropomorfe, skeomorfe, cosmomorfe, simbolice* ș.a. Repertoriul motivelor, este unul consacrat, având referințe clare la fondul simbolurilor universale [22].

Un rol important în abordarea inedită a acestui paragraf au fost observațiile din cadrul cercetărilor de teren, care în corelație cu literatura de specialitate, ne-au permis să constatăm că țesăturile în cadrul interiorului sunt aranjate nu doar estetic, dar au o anumită organizare. Conform cercetătoarei V. Buzilă, acestea sunt percepute din perspectiva orizontalei și cuprind întregul univers cu straturile sale. [7]. Deasemenea, am sesizat, că numele de câmp al covorului, la fel și forma pătrată sau dreptunghiulară nu este întâmplătoare. Ele confirmă faptul că în sistemul de reprezentări despre lume al societății tradiționale această țesătură în ansamblul ei ține de simbolismul pământului. Indiferent de nuanța în care este conceput acest spațiu artistic (cafeniu-închis, negru, verde), persistă în ele ideea de câmp și trimit la simbolismul pământului. Covorul, alături de alte țesături decorative de interior formează stilul casei moldovenești, fiind considerat drept cel mai prețios în împodobirea caselor, în crearea unui mediu estetic pentru sărbătorile și obiceiurile de familie. După etnograful E. Postolachi, țesăturile reprezintă o adevărată operă de artă, în ele fiind codificată măiestria, limbajul artistic și de gândire al poporului [39].

La fel de bogate din punct de vedere ornamental sunt țesăturile din fibre textile vegetale – ștergarul, năfrâmița, fața de masă, fața de pernă, cearșaful miresei care aveau propriul decor în dependență de gradul de funcționalitate. La atributele textile din cadrul ceremonialului de nuntă de exemplu, sunt răspândite ornamente, cu un profund simbolism, printre care: *pomul cu porumbei* – simbol al dragostei și familiei; *vârtelnița cu jemne* – simbol al belșugului în cele patru anotimpuri; *hora fetelor, floarea sunducului* – ornament simbolic al lăzii de zestre; *coarnele berbecului* – simbol al ocupațiilor și belșugului; *jemnele* – simbol al pâinii pe masă; *șănățul* – simbolul apei și al fertilității [23].

Un element decorativ caracteristic țesăturilor din fibre textile vegetale, constituie horboțica (dantela), creată prin tehnica croșetării. Cele mai răspândite tipuri de horboțică, conform informatorilor, sunt: dantele înguste, zimți, colțuri, încheieturi, deschisuri, piese croșetate integral, care diferă după ornament în funcție de zonă. Din punct de vedere ornamental, horboțelele conțin motive vegetale, zoomorfe, antropomorfe, al căror caracter geometrizat e dictat în mare măsură de procedeele de îndepplinire. Conform informatorilor, cu horboțele se împodobeau piesele de ceremonial: ștergarele, legătorile pentru nuni și rudele mirelui, ștergarele pentru cuscri, starostele, oaspeții de onoare, dar și alte piese de ceremonial.

În paragraful 2.3. **Interferențe culturale în ornamentica țesăturilor tradiționale** am analizat modul în care aculturația, ca fenomen etnocultural și-a lăsat amprenta ambivalentă asupra ornamenticii țesăturilor tradiționale.

Autorul pornește de la ideea că perioada actuală este prin excelență o epocă a contactelor, a interferențelor dintre culturi, pluralitatea identităților culturale fiind în

strânsă legătură cu procesul de modernizare și cu tendința de globalizare. Întâlnirea și dialogul culturilor, în pofida distanțelor care le separă în timp și spațiu, sunt inevitabile și, în multe cazuri, problematice și complexe [19]. În cazul nostru problematica se regăsește în apariția unui dezechilibru a valorilor tradiționale în contextul căruia individul riscă să se „rătăcească”, într-o lume în care valorile vechi sunt incompatibile cu cele noi” [27, p. 3].

Este vorba de transformările în timp favorizate de îmbogățirea stilului geometric cu elemente florale, perfecționarea vechilor tehnici, fantezia creatorilor populari, adoptarea denumirilor străine a covoarelor precum „Turețca”, „Persițca” [31] ș.a. Acest proces a fost cauzat de mai mulți factori: relațiile economice, schimburile comerciale între meșteșugari din diverse zone în cadrul târgurilor orășenești; preferința pentru motivele imprimate pe materialele de fabrică, raporturile cu alte ținuturi, cu alte naționalități ori între medii sociale deosebite (oraș-sat).

Pe lângă acestea menționăm relațiile de căsătorie dintre locuitorii diferitelor sate ce au avut ca rezultat și o intensă circulație a obiectelor, tehnicilor și motivelor ornamentale, înlesnind trecerea unor ornamente de pe o piesă de uz casnic pe alta sau de pe piesele de uz casnic pe cele de port și invers.

Având la bază metode de cercetare ale distinșilor cercetători L. Blaga, N. Dunăre, dar și în baza literaturii de specialitate de peste hotare am comparat diverse piese etnografice, identificând similitudini ornamentale ale țesăturilor moldovenești cu cele din alte arii culturale: Estonia, Franța, Norvegia, Grecia, Austria, Lituania. Prin urmare, am constatat asemănarea până la identitate a unor ornamente de origine universală din diferite spații culturale. Exemplu în acest sens este motivul decorativ *pomul vieții*. Cauza asemănării pomului vieții în varianta traco-dacică, considerată specifică doar spațiului românesc, dar identificată preponderent pe țesăturile estoniene, o găsim nu atât în consecințele aculturației, cât în fondul comun al cunoștințelor și tehnicii umane, care, în condiții asemănătoare de trai, au produs rezultate similare în marile centre ale tuturor civilizațiilor.

Autorul este de părere că la etapa actuală, în contextul globalizării ornamentica țesăturilor din Republica Moldova, ca, de altfel, și cea din alte țări este departe de a fi lipsită de influențe, fie ele în sens pozitiv sau negativ. În sens pozitiv, deoarece, ca urmare a interferențelor culturale, ne-am îmbogățit fondul autohton, fără a elimina formele tradiționale și în sens negativ, că se pierd valorile tradiționale sub aspect cromatic, ornamental, al funcționalității anumitor țesături. De fapt, în multe cazuri, valorile vechi sunt incompatibile cu cele noi, preferința pentru unele sau altele, rămânând la discreția fiecărei comunități, în priceperea meșterilor populari de a crea în limita arhetipului. În această ordine de idei, constatăm, că într-un continuu contact etnocultural cu țările învecinate sau mai îndepărtate cultura poporului nostru și-a dezvoltat patrimoniul tradițional, participând concomitent și la constituirea tezaurului cultural universal. Argumente în acest sens sunt imagini universale ale *pomului vieții* în tipar autohton, *motivul păsării*, *coarnele berbecului*, reprezentări ale *rombului*, identice atât în spațiul românesc, cât și la cele mai diverse popoare. Ceea ce merită să fie

subliniat, este faptul că, aceste realizări străvechi s-au menținut și transmis numai în anumite zone ale globului, în care s-a dezvoltat o cultură populară de înaltă valoare, întemeiată pe stabilitatea și continuitatea populației.

Concluzii la capitolul 2

În urma analizei ornamenticii țesăturilor tradiționale ca parte componentă a patrimoniuului național am concluzionat:

1. De-a lungul timpului, țesăturile tradiționale au ajuns la interferența dintre tradiție, modă și inovație. Pe lângă specificul tradițional s-au adoptat și alte caracteristici, care sunt transpuse în inovații regresive sau progresive. Specific inovației sunt particularități precum: introducerea de noi materiale, de noi tehnici de lucru, noi motive decorative, îmbogățirea paletelor cromatice, modificări ale schemei compoziționale – toate acestea fiind în strânsă legătură cu funcția și gradul de utilitate a obiectului în interiorul țărănesc. În consecință, sesizăm că nu toate inovațiile sunt acceptate de colectivitate, de cele mai multe ori acestea reflectând perioada de criză, care a dus la degradarea sistemului iconografic.

2. Inovații progresive, recunoscute pot fi considerate tapiseriile, utilizate în scopul de a împodobi interiorul în stil paleo modern. Diferența dintre tapiserii și covoare constă doar în faptul că dacă țesăturile tradiționale aveau și funcții utilitare, dar și un limbaj simbolic inconfundabil, atunci tapiseriile au doar funcții pur estetice. Inovație progresivă este arta generativă sau algoritmică, care prin tehnici moderne elaborează motive decorative autentice

3. Țesăturile tradiționale din lână (*covorul, lăicerul, păretarul, războiul*) și din fibre textile vegetale (*ștergarul, fața de masă*) cu valoare de emblemă națională, sunt apreciate la expozițiile naționale și internaționale, anume, prin compozițiile decorative cu valoare de unicat. Atât în câmpul țesăturilor, în chenarul acestora, în horboțele și broderii regăsim semne arhetipale cu valoare de simbol, valabile, atât pentru poporul nostru, dar și pentru alte popoare. Analizând sistemul ornamental al țesăturilor studiate am sesizat că în diversitatea de ornamente a țesăturilor, dar și după modul de aranjare în cadrul interiorului regăsim un microunivers al interiorului țărănesc.

4. Privitor la perspectiva ambivalentă a interferențelor, considerăm că fenomenul aculturației nu este decât o modalitate de promovare a celor mai frumoase valori culturale, o formă de expresie la nivelul educației informale, dar și o dovadă a unității psihologice, manifestată prin valențele dialogului intercultural. Având motive universale comune, nici un popor nu a creat peste limitele arhetipului, indiferent de dimensiunile artistice. Dovadă în acest sens sunt asemănările până la identitate a unor motive decorative din Republica Moldova cu cele din alte arii culturale, atât din punct de vedere ornamental, dar și al conținutului simbolico-metaforic.

În capitolul 3. *Semnificații ale motivelor decorative în sistemul iconografic ornamental*, am analizat semnificația limbajului ornamental și esența textelor de ornamente care formează decorul compozițional al țesăturilor tradiționale.

Din paragraful 3.1. **Importanța analizei semantice în exprimarea diversității ornamentelor** am constatat, că indiferent de tipul ornamentului (geometric, concret, simbolic), fiecare decorație din câmpul țesăturilor, care descinde dintr-un arhetip, are o semnificație simbolică produsă de inconștientul uman.

Un rol deosebit în descifrarea conținuturilor semantico-semiotice ale motivele decorative, imaginativului de pe covoarele vechi basarabene îl are cercetătorul Gh. Mardare. El consideră că „fenomenul imaginativului, fie are obârșie în zona subconștientului și intuiției artistice, fie se bazează pe logica uitată a unor metamorfoze de natură morfologică concretă” [21, p. 43]. În acest ultim caz, este necesară reluarea experienței artistice milenare, care presupune stabilirea ierarhiei expresivității imaginativului în patru etape: 1. Se descifrează conținutul semantic al fiecărui motiv din ansamblul decorului; 2. Se verifică gradul de înrudire ideatică, corelația simbolurilor constitutive; 3. Se determină ordinea ierarhică a simbolurilor, ceea ce permite evidențierea laitmotivului imaginativ; 4. Se studiază particularitățile morfologice ale fiecărui simbol în parte, precum și ansamblul decorativ în întregime. Considerăm că, acestor etape li se mai adaugă și faptul că fiecărui ornament, alături de sensul oferit și acceptat de colectivitate, i se poate oferi și o semnificație personală, ceea ce duce la noi viziuni de înțelegere a simbolurilor.

În paragraful 3.2. **Semnificații ideatice ale decorului geometric**, aducem în lumina cercetărilor stilul geometric – cel mai vechi stil decorativ din care s-au format ulterior alte elemente ornamentale. Omniprezența geometrismului atât în cultura națională, cât și în cea universală este argumentată prin exemple incontestabile de către L. Blaga, care stabilește unele diferențieri etnice ale geometrismului, evidențind așa-numitul fenomen „de unitate și varietate”[4].

Cercetările în domeniu ne oferă informații precum că cel mai simplu motiv geometric realizat pe țesăturile de interior a fost pătratul. Alături de *pătrat*, ornamente cu profunde semnificații din decorul geometric al țesăturilor tradiționale de interior sunt: *cercul* – simbol al plinătății, al luminii, al diurnului, asociat în mentalitatea tradițională cu coroana, roata, colacul; *spirală* – simbol al fertilității; *triunghiul*, care îndreptat în sus, reprezintă energia masculină activă și focul; îndreptat în jos – feminitatea și apa, energia feminină cosmică, creatoare; *zigzagul* – ce exprimă semnificații multiple: unduirea apei, alternanța deal-vale, fulgerul [8, 15, 17, 28].

În literatura de specialitate se vehiculează ideea că unul dintre cele mai întâlnite și mai inspirate grupaje decorative și, cu siguranță, foarte vechi ia naștere atunci când linia se asociază cu un alt motiv frecvent – valul, valul meandric, numit cale rătăcită. După C. Prut *calea rătăcită* reprezintă cea mai adecvată figurare a drumului, a voinței umane de a-și apropia universul, un drum în propria realitate sufletească și în propria istorie” [26, p. 59]. Prin urmare, conchidem că liniile au fost generate de starea și de natura diversă a apelor, fie de râu, de munte sau de șes, de lac sau de mare. De aici și ritmul divers al liniilor (ondulate, paralele, drepte, punctate, în zigzag) din grafica ornamentelor ce conțin motivul apei.

Cunoscute prin motivele decorative sunt țesăturile *în nouri, în nouri și roate*. Nourul nu e altceva decât simbolul apelor fertile cerești. În ordine iconografică, acestea stimulează expresivitatea decorului, iar ca expresie simbolică a textului de ornamente, sugerează ideea că pământul poate deveni fertil doar prin contactul cu apa.

După C. Prut, sistemul ornamental geometric-abstract se grupează în jurul simbolurilor cu adânci ecouri în conștiință, fie al spiralei, care are valoare pozitivă, uraniană, diurnă, fie în jurul meandrului (ca expresie negativă, nocturnă, chthoniană). În urma analizei ornamentelor geometrice din punct de vedere semantic am sesizat că motivele ornamentale își păstrează tiparul plastic, dar se pretează la interpretări polisemantice, în funcție de ideologia predominantă. Astfel se explică și polisemantismul unor motive, cum ar fi *coarnele berbecului, calea ocolită*, dar mai ales motivul universal al *rombului*, unul din cele mai vechi și mai frecvente motive ornamentale ale artei populare naționale și universale, semnificația căruia a fost, de-a lungul timpului când cea a fertilității și a gravidității, când a simbolului solar și chiar a procesului de procreare.

În paragraful 3.3. **Imagini simbolico-metaforice ale motivelor fiziomorfe**, am analizat imaginea și mesajele ideatice ale grupului de motive fiziomorfe din care fac parte ornamentele fitomorfe, zoomorfe, antropomorfe, skeomorfe și geomorfe. În baza literaturii de specialitate, am stabilit că primele reprezentări vegetale au fost semne codificate ale unor străvechi mituri dendrologice, preluate și prelucrate în așa fel încât nici formele, nici semnificațiile lor inițiale nu se mai deslușesc cu claritate, predomină doar ideea de pom. Pomii au fost reprezentați pe toate categoriile de textile în diferite forme, tehnici și tipare (tiparul iranian, dacic și mediteraneean). Relevante în acest sens sunt: scoarța cu brazi din Slăvinești, scoarța cu pomi de la mănăstirea Agapia, scoarța cu pomul vieții în formă monumentală (1851), scoarțele cu pomi din patrimoniul MNEIN și cele țesute în cadrul Complexului de Meșteșuguri „Arta Rustică”. Cel mai bine însă se distinge *bradul* care a căpătat la poporul nostru conotații de pom al vieții, arbore ceresc, cu diverse funcții etno-culturale [31]. Alături de pomi întâlnim frecvent și alte reprezentări fitomorfe: *crengi, vrejuri, frunze, flori, buchete, coronife, vase cu flori* etc. Remarcăm *busuiocul* și *trifoiul*, în imaginarul tradițional, fiind considerate plante sacre și purtătoare de noroc, mai ales busuiocul care este prezent în toate obiceiurile calendaristice și în cele ce țin de vârstele omului [5]. Foarte clar în decorul scoarțelor deslușim imaginea *spicului* și a *porumbului*, motive autentice întâlnite doar în scoarțele moldovenești. Prin semnificația lor, au devenit simboluri universale ale agriculturii, fertilității naturale și recoltei. În mentalitatea tradițională, *spicul de grâu* este semn al aluatului pentru ofrandă, pentru prescuri [5, 23, 26] și indică rodnicia pământului, belșugul.

Un rol aparte în grupa ornamentelor fiziomorfe sunt motivele zoomorfe și avimorfe. Unul dintre cele mai frecvente motive zoomorfe este *calul*. Conform psihanalizatorilor, calul este arhetip fundamental și simbol al inconștientului. Este prototipul simbolului uranic dar și un element terestru, având tangențe cu focul, apa și pământul [10]. De cele mai multe ori predomină imaginea calului și călărețului ca simbol al cavalerismului și luptei interioare.

Păsările (*cocoșul, cucul, păunul* ș.a), au impresionat atât de mult oamenii, încât le-au ales ca simbol al sufletului, libertății, forței interioare a naturii omenești de a aspira spre ascensiune. După C. Prut, „pasărea reprezintă facultatea zborului înțeles ca posibilitate de desprindere din legăturile terestre, este cea dintâi dintre valorile arhetipale, care desemnează simbolic ființa umană” [26, p. 77]. În ornamentica țesăturilor moldovenești, dintre toate păsările este evidențiat cocoșul ca simbol solar al bărbăției, simbol universal apotropaic și de fertilitate, cucul considerat prevestitor al destinului, bucuriei și primăverii. În cultura tradițională reprezintă pasărea „sfântă”, plăcută lui Dumnezeu, haiducă, *păunul*, întâlnindu-se frecvent pe țesăturile din lână și fibre textile vegetale, broderii și horboțele simbolizează discul solar, explicat prin faptul că-și desface coada în formă de roată, ce evocă și cerul înstelat [8, 15].

Un rol deosebit prin decor, reprezentare și semnificație îl au ornamentele antropomorfe (*hora, mâna, călărețul, ochiul, siluetele de femei*). Cel mai frecvent în ornamentica țesăturilor observăm înșiruirile de femei și bărbați care creează impresia de horă. Conform mitologului R. Vulcănescu această realitate horală răspunde unei realități metafizice și este, ca și doina, o expresie a sufletului românesc, iar prin aceasta – a unui segment din cultura europeană [35]. Sub aspect psihosomatic, *hora* este parte integrantă din firea moldoveanului. Prin urmare, conchidem că hora de fete și băieți este legată de comunitate, inițiere, apartenență și integrare: intrat în horă, trebuie să joci – să respecti ritmul, pașii și regulile în comunitate. Raportată la existența poporului român, hora s-a dovedit a fi factorul cel mai important de definire culturală a existenței noastre. Relevante în acest sens este cerga *Hora femeilor* și covorul *Păpușile*.

În câmpul scoarțelor, printre alte motive întâlnim și imaginea *mâinii*, indiciu al faptului omul „este apt de a munci”. De obicei, mâna este asemănătoare cu imaginea furculiței sau a pieptenelui. Le putem distinge prin numărul degetelor/ dinților: „mâna are cinci degete, furculița are patru dinți, iar pieptenele este reprezentat cu un număr magic de dinți: nouă sau doisprezece” [5, p. 40].

Simboluri arhetipale care au marcat existența omului sunt motivele cosmomorfe/astrale (*luna, soarele, stelele*). Analiza surselor istoriografice ne permite să afirmăm că nici un alt simbol nu a avut o existență mai îndelungată și o sferă mai largă de cuprindere decât cel al soarelui. Ipostazele mai răspândite ale simbolurilor solare, conform cercetărilor etnografice, sunt: *discul cu raze, cercul simplu, cercul împărțit în patru de tipul mandalei, rozeta, crucea simplă și rombul*. Ca simbol cosmomorf, steaua ocupă un loc important în simbolistica astrală a tuturor popoarelor, fiind ochii cerului, fiii lunii și soarelui, simboluri ale destinului individual. În mentalitatea tradițională *steaua* întruchipează concepția populară, după care orice om are o stea, care atunci când moare, cade pe pământ. Individual, steaua este ornament astral, dar alături de cruce devine simbol al creștinătății.

3.4. Concluzii la capitolul 3

Ca urmare a analizei semnificațiilor motivelor decorative în sistemul iconografic ornamental am constatat:

1. Prin semnificația lor, ornamentele sunt dovezi care, potrivit vechilor credințe, atestă existența unei puteri atotstăpânitoare. În esență, toate ornamentele cu rang de simbol și valențe arhetipale reprezintă *Cosmosul* – spiritul universal și raporturile acestuia cu spiritul uman, transmițând mesaje ale unei gândiri milenare.

2. La început, semnele erau forme de comunicare, fiecare asumându-și o anumită încărcătură informațională, fiind astfel în concordanță cu mediul spiritual în care s-au integrat. Cu timpul însă cerințele sacre au lăsat loc celor estetice, fără ca modificările formale să prejudicieze simbolul în felul lui de a fi. Încărcătura plină de semnificații a fiecărui semn a făcut posibilă repetarea imaginilor, căci nu semnul în sine prezenta importanță, ci convingerile spirituale care erau reprezentate prin simbol.

3. Actualmente, putem vorbi de o reformulare a creației ca un reflex psihologic. Explicația o găsim în faptul că nu întotdeauna în crearea ornamentului există intenția deliberată de comunicare a unui mesaj. Dacă în trecut mesajul era redat prin semne cu anumite înțelesuri, astăzi, semnele constituie mesajul, deoarece conținutul de limbaj a dispărut, iar această reformulare constituie adevăratul proces de creație, dar cu alte forme stilistice, cu alte valențe de conținut și idei.

4. Prin procesul de reformulare a creației are loc modificarea încărcăturii semantice a motivelor decorative și odată cu aceasta, apariția noilor forme ornamentale redate cât mai realist, din care fac parte reprezentările fiziomorfe (fitomorfe, zoomorfe, avimorfe, antropomorfe, skeomorfe). Se consideră că redare naturalistă s-a făcut din necesitatea omului de a fi mai aproape de natură, din necesitatea de a reflecta armonia creată în univers, dar și legătura dintre om, floră și faună. Printre cele mai frecvente motive ornamentale concrete, autentice pentru cultura tradițională, care oglindesc mentalitatea arhaică menționăm: *pomii*, cel mai clar evidențiindu-se imaginea bradului, devenit și pom al vieții, *busuiocul*, *frunza de trifoi* – plante naționale purtătoare de noroc, *trandafirul*, *spicul*, *vița de vie*, *calul* – motiv zoomorf cu valoare de arhetip, *păsările* – simboluri ale libertății; *figuri de femei* singulare sau prinse în *horă* etc.

Menționăm că anumite categorii de țesături (*covorul*, *lăicerul*, *ștergarul*), dar și anumite ornamente, atât geometrice cât și concrete, tind a deveni simboluri naționale (*busuiocul*, *stejarul*, *cireșul*, *nucul*, *cercul*, *rombul*, *pomul vieții*, *liniile*, *volutele*, *reprezentările antropomorfe*).

5. În prezent, cultura tradițională, insistă tot mai pregnant să-și recapete formele de sensibilitate pre-alfabetică. Acordând importanță conținutului simbolico-metaforic al ornamentelor, valorificăm un segment important de cercetare, de cunoaștere și transformare a realității obiective, în scopul cunoașterii valorilor spirituale care leagă firul evoluției omului în spațiul său de referință.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

În baza studierii literaturii de specialitate și a cercetărilor etnografice de teren am evidențiat mai multe aspecte, care, introduse în circuitul științific, au contribuit la îmbogățirea patrimoniului etnografic. Printre acestea menționăm: atestarea unor informatori care manifestă interes sporit față de păstrarea valorii țesăturilor ornamentate, depistarea modelelor de țesături autentice, evidențierea principalelor grupe de ornamente care alcătuiesc decorul țesăturilor, cât și descifrarea conotațiilor simbolice ale motivelor ornamentale în imaginativul tradițional, trasarea anumitor tangențe între ornamentica țesăturilor tradiționale din Republica Moldova și celor din alte arii culturale, relevarea specificului tradițional al pieselor ornamentate în raport cu caracteristicile moderne și cu aspectele inovative, impactul ambivalent al interferențelor culturale asupra evoluției artei ornamentale și motivelor decorative.

Abordarea interdisciplinară a obiectivelor propuse denotă următoarele:

1. Ornamentica țesăturilor tradiționale a fost studiată de specialiști din diverse domenii (etnografi, folcloriști, sociologi, istorici, arhiviști, muzeografi etc.). Unele aspecte, însă, au fost puțin elucidate. Prin urmare evidențiem aportul personal în abordarea interdisciplinară a motivelor ornamentale din punct de vedere semantic, în analiza elementelor tradiționale și inovative în decorul țesăturilor de interior. Este conceptualizată noțiunea de artă generativă, sunt identificate aspectele comune ale țesăturilor din Republica Moldova cu cele din alte arii culturale, cât și explicarea din punct de vedere istoric a acestor tangențe.

2. Reieșind din totalitatea definițiilor, considerăm ornamentica – un ansamblul de semne și motive decorative ce reprezintă un mijloc simbolic de comunicare, o viziune a societății umane asupra lumii. În lucrare am abordat cele două sensuri ale ornamenticii: în primul rând, ea nu este doar decorul, dar și disciplina ce studiază geneza, structura, funcția, stilul, valoarea și mesajul elementelor decorative populare, elaborate de fiecare popor de-a lungul istoriei.

3. Țesăturile tradiționale, pe lângă funcția utilă, manifestă și un alt rol, acesta fiind cel decorativ, magic, cultic, simbolic, estetic etc. Astfel, prin intermediul decorului de pe țesături, se menține legătura cu tradiția, istoria și cultura, cu marii meșteri anonimi, care au păstrat de-a lungul secolelor cele mai nobile informații sociale și artistice despre calea de devenire a neamului nostru.

4. Cele mai vechi imagini ornamentale, dar și simboluri fundamentale cu valoare de arhetip sunt punctul sau centrul, cercul, crucea și pătratul. Acestea, alături de geometrism și stilizare stau la baza evoluției artei ornamentale și a celorlalte motive decorative (*fitomorfe, antropomorfe, zoomorfe, avimorfe, skeomorfe*). Menționăm însă, că tendința de reprezentare naturalistă a motivelor ornamentale a dus la degradarea artistică a țesăturilor. Prin urmare, putem vorbi de schimbări progresive și regresive, de specificul tradițional și inovativ.

5. Între timp, inovațiile au avut un caracter regresiv, ducând la degradări artistice din punct de vedere ornamental, cromatic, morfologic și estetic. De exemplu, valorile estetice decorative bazate pe stilul geometric cu denumiri precum învârgare, în zimiți, în costișat, în table, în roate și nouri, în luceferi, stilul romboidal, au cedat în fața imaginilor naturaliste cu desfășurare narativistă. Cromatica culorilor pastelate, care se îmbina armonios cu decorul țesut, ales, brodat, a devenit unul strident. Se observă o supraîncărcare a câmpului ornamental cu motive de mari dimensiuni. Multe obiecte au devenit inutile, multe și-au schimbat funcția. În locul scoarțelor tradiționale de mari dimensiuni se acordă atenție milieurilor, carpetelor, tapiseriilor.

6. Dintre inovațiile progresive recunoscute menționăm tapiseriile, care, spre deosebire de covoarele ce transmiteau mesaje ideatice, au funcție pur estetică. Inovație în sens progresiv este decorul computerizat, valabil mai mult pentru țesăturile din fibre textile vegetale. Arta premutațională presupune obținerea acelorași motive tradiționale, dar prin tehnici moderne. Prin studierea artei algoritmice, am relevat analogii între modalitățile de țesere și structura limbajelor de programare. Ceea ce trebuie de evidențiat este că, și într-un caz, și în altul, totul începe de la punct. Astfel, reactualizăm ideea că domeniul ornamental nu este doar unul artistic, dar și matematic, și informatic.

7. Unele aspecte inovative (progresive și regresive) deseori se raportează la fenomenul aculturației și globalizării, care de cele mai multe ori manifestă caracter ambivalent. Pe de o parte, se pierd valorile tradiționale, iar pe de alta, contactul cultural devine formă de expresie la nivelul educației informale. Motivele noi, care au pătruns în imaginarul tradițional, pe de o parte, au îmbogățit fondul autohton, atunci când au fost adoptate cu iscusință la formele locale, iar pe de alta, au format kitschuri, ducând la degradarea artistică a valorilor autentice, la pierderea sensurilor simbolice.

8. Sub aspectul proceselor inovative s-a schimbat și funcția simbolică a ornamentelor. Actualmente nu întotdeauna ornamentul este destinat de a transmite un mesaj. Dacă în trecut mesajul era redat prin semne care prezentau importanță, prin convingerile spirituale ce înglobau anumite idei, astăzi, semnele sunt cele ce constituie mesajul, având alte valențe de conținut și idei. Cert este faptul că până în prezent, semnele arhetipale cu valoare de simbol își păstrează semnificația. Printre motivele autentice care oglindesc o mentalitate arhaică menționăm formele geometrice (*S-ul, zigzagul, romb, pătratul, linia, pomii*, mai clar evidențiindu-se *imaginea bradului, busuiocul, frunza de trifoi, spicul, frunza viței de vie, calul, păsările, figurile feminine, hora* ș.a.).

9. Țesăturile moldovenești prin ornamentică și compoziția decorului sunt aidooma unor imagini, reprezintă texte de ornamente în care se poate citi întregul destin al poporului nostru, în raport cu lumea și divinitatea. Însuși algoritmul logic al aranjării țesăturilor în decorul interiorului corespunde unui mic univers, fiecare detaliu ornamental fiind justificat, fie din perspectivă simbolică, fie din perspectivă decorativă. Întotdeauna, însă, în centru s-a aflat omul, fie în ipostaza de *homo symbolicus*, fie în cea de *homo ludens*. În țesături este codificat un întreg limbaj artistic și de gândire

a poporului, nivelul de măiestrie, reprezentând totodată și un model de atitudine a omului față de natură.

În urma analizei și sintezei informațiilor studiate cu referire la ornamentica țesăturilor tradiționale din Republica Moldova propunem următoarele **recomandări**:

- Organizarea unor expoziții de țesături tradiționale, care ar promova valoarea decorativă și simbolică a ornamentelor;

- Lansarea unor cicluri de emisiuni televizate despre evoluția și estetica ornamentului;

- Crearea unor filme documentare la temă, care prin diverse Festivaluri și Forumuri Internaționale, ar avea un rol important la valorificarea artei noastre populare, inclusiv a ornamenticii - moment emblematic al artei decorative și component distinctiv al identității culturale;

- Elaborarea unor ghiduri etnologice care ar familiariza cititorul, inclusiv tânăra generație, cu semnificațiile simbolurilor, metaforelor, construcțiilor arhetipale conținute în ornamentica noastră tradițională.

- Prezentarea rezultatelor obținute în cadrul facultăților cu profil artistic cu scopul de a promova vechile motive ornamentale în contextul aplicării artei cibernetice în realizarea lucrărilor.

- Organizarea unor ateliere de creație în care meșterii populari și tinerii, inițiați în arta generativă, să facă schimb de experiențe în ceea ce privește polifuncționalitatea ornamentului ca produs finit al unor țesături.

Problema științifică importantă soluționată constă în determinarea particularităților ornamentale ale țesăturilor tradiționale, fapt care a condus la abordarea semantică a motivelor decorative, în vederea estimării rolului ornamenticii țesăturilor tradiționale, ca sursă de identitate culturală și parte componentă a patrimoniului etnografic național.

BIBLIOGRAFIE

În limba română

1. Arnheim R. Arta și percepția vizuală: o psihologie a văzului creator. Iași: Polirom, 2011. 500 p.
2. Bănățeanu T. Prolegomene la teoria esteticii artei populare. București: Minerva, 1985. 336 p.
3. Bejan-Volc I. Femeile din comunitățile rurale. Tendințe și afirmări. Chișinău: Rotaprint, 2000. 156 p.
4. Blaga L. Trilogia culturii. București: Humanitas, 2011. 502 p.
5. Buzilă V. Covoare basarabene. Din patrimoniul Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală, Republica Moldova / Bessarabian carpets. The National Museum of Ethnography and Natural History of the Republic of Moldova. București: Editura Institutului Cultural Român, 2013. 252 p.
6. Buzilă V. Covoarele în contextul patrimoniului cultural al Republicii Moldova. În: Akademos, 2009, nr. 1 (12), p. 104-109.
7. Buzilă V. Dimensiunile axiologice naționale și mondiale ale scoarței basarabene. În: Akademos, 2014, nr. 3 (34), p. 164-172.
8. Chevalier J., Gheerbrant A. Dicționar de simboluri. Iași: Polirom, 1999. 1071 p.
9. Ciubotaru S., Ciubotaru I. H. Ornamente populare tradiționale din Moldova. Iași, 1988. 377 p.
10. Cvilincova E. Reflectarea cultului calului în viziunile tradiționale și obiceiurile găgăuzilor. În: Conferința Științifică Internațională Probleme actuale ale Arheologiei, Etnologiei și Studiului artelor. Rezumatele comunicărilor. Chișinău: Notograf Prim, 2015, p. 74-75.
11. Dima A. Arta populară și relațiile ei. București: Minerva, 1971. 335 p.
12. Dunăre N. Ornamentica tradițională comparată. București: Meridiane, 1979. 159 p.
13. Eco U. Limitele interpretării. Constanța: Pontica, 1996. 411 p.
14. Eliade M. Imagini și simboluri: Eseu despre simbolismul magic-religios. București: Humanitas, 1994. 235 p.
15. Evseev I. Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale. Timișoara: Amarcord, 1994. 221 p.
16. Geertz Cl. Interpretarea culturilor. Cluj-Napoca: Tact, 2014. 440 p.
17. Gibson C. Cum să citim simbolurile. Introducere în semnificația simbolurilor în artă. București: Litera Internațional, 2010. 256 p.
18. Jung C. G. În lumea arhetipurilor. București: Jurnalul literar, 1994. 166 p.
19. Levi-Strauss Cl. Antropologia și problemele lumii moderne. Iași: Polirom, 2011. 198 p.
20. Literatura și arta Moldovei. Enciclopedie în 2 volume. Vol. 2. Chișinău: Redacția principală a Enciclopediei Sovietice Moldovenești, 1986. 508 p.
21. Mardare Gh. Manifestări ieratiche ale imaginativului în decorul covoarelor vechi românești din Basarabia. În: Arta '94. Seria artă plastică, 1994, p. 43-51.

22. Moisei L. Continuitatea poporului român în lumina interferențelor ornamenticii tradiționale. În: Anuarul Institutului de Etnografie și Folclor „Constantin Brăiloiu”, 2014, p. 185-193.

23. Moisei L. Limbajul simbolic al ornamentelor. În: Revista de literatură, artă și cultură InterArtes, anul III, nr. 4, iunie. Constanța, România, 2014, p. 109-113.

24. Petrescu P. Motive decorative celebre. București: Meridiane, 1971. 147 p.

25. Postolachi E. Covorul moldovenesc în dificultate. În: Akademos, 2011, nr. 4 (23), p. 113-119.

26. Prut C. Calea rătăcită. O privire asupra artei populare românești. București: Meridiane, 1991. 156 p.

27. Raliade R. Aspecte ale aculturației actuale. În: Datina. Periodic constănțean de cultură tradițională, 2008, nr. 50, p. 3-5.

28. Shepherd R., Shepherd R. 1000 de simboluri. Semnificația formelor în artă. Oradea: Aquila, 2007. 352 p.

29. Simac A. Tapiseria contemporană din Republica Moldova: (Evoluția tapi-seriei contemporane din Republica Moldova în anii 1960-2000). Chișinău: Știința, 2001. 160 p.

30. Stoica G. Petrescu P. Dicționar de artă populară. Ediție enciclopedică. București: Editura Enciclopedică, 1997. 520 p.

31. Stoica G., ș.a. De la fibră la covor. Coord.: Postolachi E. București: Editura Fundației Culturale Române, 1998. 223 p.

32. Șofransky Z. Ștergarul tradițional moldovenesc. București/Chișinău: Semne, 2002. 233 p.

33. Șofransky Z., Șofransky V. Cromatica tradițională românească. București: Editura Etnologică, 2012. 454 p.

34. Tzigara-Samurcas Al. Arta în România. București: Minerva, 1909. 430 p.

35. Vulcănescu R. Fenomenul horal. Ediția a II-a. București: Arhetip, 1995. 216 p.

36. Zelenciuc V., Bâtcă M. Universul lumii țărănești, înscris într-un romb. În: Revista de Etnologie, Chișinău, 2001, nr. 1, p. 5-14.

37. Zmeu G. Repere estetice în satul românesc. București: Albatros, 1973. 194 p.

În limba rusă

38. Гоберман Д. Ковры Молдавии. Кишинев: Карта молдовененяскэ, 1960. 138 с.

39. Постолаки Е. Молдавское народное ткачество (XIX - нач. XX в.). Кишинев: Штиинца, 1987. 203 с.

40. Лосев А. Проблема символа и реалистическое искусство. Москва: Искусство, 1976. 366 с.

41. Эйзенштейн С. Избранные произведения в 6-ти томах. Том. I. Москва: Искусство, 1971. 288 с.

LISTA LUCRĂRILOR PUBLICATE

1. MOISEI L. Ornamentica tradițională: aspecte etnografice. În: Revista de Etnologie și Culturologie, vol. VII, Chișinău, 2010, p. 100-105.
2. MOISEI L. Motive decorative în viziunea locuitorilor din Centrul Moldovei. În: Revista de Etnologie și Culturologie, vol. IX-X. Chișinău: 2011, p. 274-277.
3. MOISEI L. Imaginea calului și călărețului în arta populară românească: aspecte istorico-mitologice. În: Revista de Etnologie și Culturologie, vol. IX-X. Chișinău: 2011, p. 277-283.
4. MOISEI L. Evoluția țesutului în istoriografie. În: Revista de Etnologie și Culturologie. Chișinău, 2012, p. 131-134.
5. MOISEI L. Pomul vieții între imagologie și ornamentică. În: Revista de Etnologie și Culturologie, vol. XIII-XIV. Chișinău, 2013. p. 195-203.
6. ȘOFRANSKY Z., MOISEI L. Pomul vieții – paralele europene. În: Revista de Etnologie și Culturologie, vol. XV-XVI, Chișinău, 2014, p. 89-93.
7. MOISEI L. Continuitatea poporului român în lumina interferențelor ornamenticii tradiționale. În: Anuarul Institutului de Etnografie și Folclor „Constantin Brăiloiu” serie nouă, tom. 25. București, 2014, p. 185-193.
8. MOISEI L. Limbajul simbolic al ornamentelor. În: Revista de literatură, artă și cultură InterArtes, anul III, nr. 4, iunie. Constanța, România, 2014, p. 109-113.
9. MOISEI L. Simboluri ale dragostei în ornamentica românească. În: Revista de literatură, artă și cultură InterArtes, anul III, nr. 5, noiembrie. Constanța, România, 2014, p. 10-14.
10. MOISEI L. Modalități de promovare a patrimoniului cultural la tânăra generație. În: Noi tendințe în protecția și promovarea patrimoniului cultural, național și european. Materialele Conferinței științifice. Chișinău: Pontos, 27-28 septembrie 2013, p. 200-208.
11. MOISEI L. Imaginea iei în cultura tradițională – aspecte estetice și imagologice. În: Al III-lea. Simpozion Internațional Creativitate, Tehnologie, Marketing. Chișinău, 2014, p. 17-24.
12. MOISEI L. Aspecte ale educației pentru patrimoniul etnografic în cadrul relației școală-muzeu. În: Patrimoniul cultural național și universal: dialog istoric. In onorem Valeria Cozma. Materialele Conferinței Științifice, Chișinău, 2014, p. 265-272.
13. MOISEI L. Ethosul științei și caracterul ambivalent al cercetărilor istorice. În: Dialoguri chișinăuiene. Edițiile 2013, 2014. Chișinău, 2014, p. 119-121.
14. MOISEI L. Funcțiile și dimensiunile ornamenticii ca parte integrantă a artei populare. În: Patrimoniul cultural național și universal: dialog istoric. In onorem Valeria Cozma. Materialele Conferinței Științifice, 13-14 noiembrie 2014. Chișinău, 2014, p. 220-226.
15. MOISEI L. Motive folclorice în ornamentica tradițională. În: Folclor și postfolclor în contemporaneitate. Materialele Conferinței Internaționale, 11-12 decembrie 2014. Chișinău: „Grafema Libris”, 2015, p. 150-157.

16. MOISEI L. Originea și evoluția materiilor prime a țesăturilor tradiționale. În: Conferința științifică cu participare internațională „Probleme actuale ale Etnologiei, Arheologiei și Studiului artelor” Rezumatele comunicărilor. Chișinău, 2012, p. 64.

17. MOISEI L. Imaginea pomului vieții în ornamentica pieselor textile. În: Rezumatele comunicărilor conferinței științifice cu participare internațională „Probleme actuale ale Arheologiei, Etnologiei și Studiului artelor”. Ediția a V-a. Chișinău, 2013, p. 60.

18. ȘOFRANSKY Z., MOISEI L. Pomul vieții – paralele europene. În: Conferința științifică cu participare internațională „Probleme actuale ale Etnologiei, Arheologiei și Studiului artelor” Ediția a VI-a. Rezumatele comunicărilor. Chișinău: Garomont, 22-23 mai 2014, p. 83.

19. MOISEI L. Influența bisericii asupra mentalității omului medieval. În: Analele științifice ale Universității de Stat din Moldova, Chișinău, 2011, p. 103-106.

ADNOTARE

Moisei Ludmila, **Ornamentica țeșăturilor tradiționale din Republica Moldova**, teză de doctor în istorie, Chișinău, 2015. Teza include: introducere, trei capitole, adnotări în trei limbi, concluzii și recomandări, bibliografie din 190 de titluri, 12 anexe, 42 figuri, 8 tabele, 2 scheme, 149 pagini text de bază. Rezultatele obținute sunt publicate în 23 lucrări științifice.

Cuvinte-cheie: ornament, ornamentică, țeșături tradiționale, semantică, geometrie, ornamente fitomorfe, ornamente zoomorfe, ornamente antropomorfe, interferențe culturale.

Domeniul de studiu: 612.01 – Etnologie.

Scopul tezei constă în studierea caracteristicilor valorice ale ornamenticii țeșăturilor tradiționale ca sursă de identitate culturală și parte componentă a patrimoniului național din Republica Moldova.

Obiectivele prezentei cercetări constau în: analiza lucrărilor științifice cu privire la gradul de investigare a temei; cercetarea evoluției motivelor decorative în contextul artei ornamentale; evidențierea caracteristicilor tradiționale și inovative ale ornamenticii țeșăturilor tradiționale din Republica Moldova, determinate de impactul aculturației; analiza comparată a semnificațiilor simbolico-metaforice ale motivelor ornamentale; elaborarea recomandărilor științifice cu referire la implementarea politicilor de perspectivă a patrimoniului național.

Problema științifică importantă soluționată constă în determinarea particularităților ornamentale ale țeșăturilor tradiționale, fapt care a condus la abordarea semantică a motivelor decorative, în vederea estimării rolului ornamenticii țeșăturilor tradiționale ca sursă de identitate culturală și parte componentă a patrimoniului etnografic național.

Noutatea și originalitatea științifică. Lucrarea este primul studiu științific de sinteză în etnografia autohtonă ce abordează problema ornamenticii pe țeșături, caracteristici moderne și tradiționale, semnificații ale motivelor decorative, consecințe ale aculturației.

Semnificația teoretică derivă din rezultatele analizei detaliate a evoluției ornamenticii țeșăturilor tradiționale, cu scopul de a evidenția aspecte noi de cercetare.

Valoarea aplicativă. Materialele expuse în lucrare pot fi folosite în cursurile universitare și în programele școlare de profil, la elaborarea unor serii de prelegeri și cursuri speciale de etnologie și antropologie culturală, semiotică, în emisiuni televizate și radiofonice. Toate acestea necesită a fi realizate în scopul perpetuării artei populare în spiritul valorilor tradiționale.

Implementarea rezultatelor științifice. Rezultatele cercetării au fost prezentate în cadrul a 23 articole științifice și de popularizare a științei publicate în diverse reviste de specialitate din Republica Moldova și România. Volumul total depășește 7 coli de autor.

АННОТАЦИЯ

Моисей Людмила. **Традиционная текстильная орнаментика в Республике Молдова**. Диссертация на соискание ученой степени доктора истории. Кишинев, 2015. Структура работы: Введение, 3 главы, аннотации на трех языках, Выводы и рекомендации, Библиография из 190 наименований, 12 приложений, 42 рисунков, 8 таблиц, 2 схемы, 149 страницы базового текста. Полученные результаты отражены в 23 научных публикациях.

Ключевые слова: орнамент, орнаментика, традиционные ткани, семантика, геометризм, фитоморфные, зооморфные, антропоморфные орнаменты, культурные интерференции.

Область исследования: 612.01 – Этнология.

Цель работы состоит в выявлении ценностных характеристик традиционной текстильной орнаментики как источника идентичности и составной части культурного наследия Республики Молдова.

Задачи работы: исследование эволюции декоративных мотивов в контексте орнаментального искусства, анализ морфологических и эстетических особенностей орнаментальных мотивов; выявление традиционных и современных характеристик традиционных тканей как орнаментированных объектов; оценка влияния культурных интерференций на текстильную орнаментку.

Решенная научная задача состоит в демонстрации того, что традиционные ткани с декоративными мотивами являются отличительным компонентом национальной идентичности, а посредством транслируемого сообщения становятся одним из наиболее древних способов коммуникации, микроуниверсумом традиционного интерьера.

Новизна и научная оригинальность работы. Работа представляет собой первое научное исследование в местной этнографии, в котором рассматривается проблема текстильной орнаментики, анализируются современные и традиционные характеристики, семантика декоративных мотивов, последствия аккультурации.

Теоретическая значимость исходит из результатов детального анализа эволюции традиционной текстильной орнаментики с целью выявления новых аспектов исследования.

Практическая значимость. Сведения, представленные в работе, могут быть использованы в университетских курсах и профильных школьных программах, при разработке курсов лекций и спецкурсов по этнологии и культурной антропологии, семиотике, в теле- и радиопередачах. Все это осуществляется с целью сохранения народного искусства в духе традиционных ценностей.

Внедрение научных результатов. Результаты исследования были изложены в 23 статьях в профильных научных журналах Республики Молдова и Румынии. Общий объем публикаций превышает 7 авторских листов.

ANNOTATION

Moisei Ludmila. **Traditional textile ornaments in the Republic of Moldova.** Thesis for the degree of Doctor of History. Chisinau, 2015. Structure of the thesis: Introduction, 3 chapters, annotations in 3 languages, Conclusions and recommendations, Bibliography of 190 references, 12 annexes, 42 figures, 8 tables, 2 schemes, 149 pages of the base text. The results of the research are reflected in 23 scientific papers.

Keywords: ornament, ornamentation, traditional fabrics, semantics, geometrism, fitomorphic, zoomorphic ornaments, anthropomorphic ornaments, cultural interferences.

Research field: 612.01 – Ethnology.

Goal of the thesis is to identify value characteristics of traditional textile ornamentation as a source of identity and constituent part of the cultural heritage of the Republic of Moldova.

Objectives of the thesis: analysis of bibliographical sources to assess the degree of topic elaboration; study of the evolution of decorative motifs in the context of ornamental art, the analysis of morphological and aesthetic features of ornamental motifs; identification of traditional and modern characteristics of traditional fabrics as ornamented objects; assessment of the impact of cultural interferences on the textile ornamentation.

Resolved scientific problem is to determine the ornamental features of traditional fabrics, in fact which led to the semantic approach of the decorative motifs, to estimate the role of traditional fabric ornamentation as a source of identity and part of the cultural heritage.

Scientific novelty and originality. The work is the first scientific study in the local ethnography, in which the problem of textile ornaments is considered. There are analyzed traditional and modern characteristics, semantics of decorative motifs, ambivalent consequences of acculturation.

Theoretical value derives from the results of detailed analysis of the evolution of traditional textile ornamentation aimed at identifying new aspects of research.

Applicative value. Materials provided in the thesis can be used in university courses and school programs, for the elaboration of lectures and special courses on Ethnology and Cultural Anthropology, Semiotics, on TV and in radio broadcasts. All this is aimed at preserving folk art in the spirit of traditional values.

Implementation of scientific results. The results of the research were reflected in 23 articles in profile scientific journals of the Republic of Moldova and Romania. General volume of publications exceeds 7 author's sheets.

MOISEI LUDMILA

**ORNAMENTICA ȚESĂTURILOR
TRADIȚIONALE
DIN REPUBLICA MOLDOVA**

612.01 – ETNOLOGIE

Autoreferatul tezei de doctor în istorie

Aprobat spre tipar: 12.11.2015.

Formatul hârtiei 60x84 1/16

Hârtie ofset. Tipar ofset. Tiraj 50 ex.

Coli de tipar: 2,1

Tipografia „Samrust plus” SRL
mun. Chișinău, bd. Mircea cel Bătrân, 5/1